

משה בן דוד "אפוטרופסות הלכה ומעשה"

משה בן דוד "אפוטרופסות הלכה ומעשה" – הוצאת נבו – התשע"ה – 2015, 459 עמ'

מטרתו המוצהרת של הספר "אפוטרופסות הלכה ומעשה" היא לשמש כלי עזר לאפוטרופסים, לעתידים להיות אפוטרופסים ולאלה ששוקלים אם להתמנות ככאלו.

נציין שעל משמעות הביטוי 'אפוטרופוס' ישנן מחלוקות. אין חילוקי דעות שמקור המילה ביוונית אך שאלה היא אם נובע הדבר מהמילה "פטר (pater)" - אב ביוונית כך שאפוטרופוס הוא אבי יתומים, או מהמילה epitropos שפירושה אחר. אם כך ואם כך, המשמעות הפרקטית זהה. נעיר רק שבמקורות ההלכתיים המונח אפוטרופוס רחב יותר וכולל גם את האחריות על נכסי הקדש וציבור (מה שקרוי 'נאמן' במשפטנו).

במשפט הישראלי מוסדר תחום האפוטרופסות בעיקר על פי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962. האפשרויות למינוי אפוטרופוס רחבות. החוק מאפשר למנות אפוטרופוס לקטין, לפסול דין, לעובר, ולכל אדם אחר שאיננו יכול לדאוג לענייניו (סעיף 33 לחוק). אולם למרות הסמכות הרחבה הניתנת לאפוטרופוס, אין החוק מפרט כיצד עליו לפעול מעבר להדרכה כללית. סעיף 41 קובע רק כי **"במילוי תפקידיו חייב האפוטרופוס לנהוג לטובת החסוי**

כדרך שאדם מסור היה נוהג בנסיבות הענין". מעבר לכך, הפסיקה פיתחה מושגים חדשים שאינם מופיעים בחוק במפורש. כך לדוגמא, מקובל להבדיל בין אפוטרופוס לגוף ואפוטרופוס לרכוש. אפוטרופוס לגוף ממונה בדרך כלל כאשר יש צורך בפעולה רפואית כגון ניתוח דחוף במצבים בהם החולה איננו יכול לתת את הסכמתו. בתי החולים מבקשים אז ממשפחתו להשיג אישור מבית משפט וזאת נעשה על ידי מינוי אפוטרופוס לגוף. אפוטרופוס לרכוש ממונה כאשר יש צורך לבצע פעולות כספיות ואחרות ברכושו של החסוי. אולם הבחנה יסודית זו שבין אפוטרופוס לרכוש לאפוטרופוס לגוף היא יציר הפסיקה בלבד. דוגמא זו ואחרות מראות כי מי שאיננו בקיא בעשייה יעמוד חסר אונים בבואו למלא את תפקידו, שכן אין אפשרות להסתמך על החוק והתקנות לבדם.

ה פסיקה פיתחה מושגים חדשים שאינם מופיעים בחוק במפורש. כך לדוגמא, מקובל להבדיל בין אפוטרופוס לגוף ואפוטרופוס לרכוש

חיסרון זה בא המחקר שלפנינו למלא. הספר משרטט תמונה מקיפה של האחריות המוטלת על האפוטרופוס, המטלות שאחריות זו דורשת ממנו, הקשיים והמצבים שאולי יעמוד בפניהם, אפשרויותיו לפעולה והגופים הממשלתיים/פרטיים שאיתם יצטרך לעמוד בקשר.

הספר מתייחס ומטפל כמעט בכל היבט אפשרי שאפשר לחשוב עליו. פעמים הספר יורד לפרטי פרטים מהנדרש מאפוטרופוס. למשל, כאשר החסוי נפטר מתאר המחבר את הפעולות שיש לבצע בדירתו הנותרת ריקה עד לרזולוציה של "לרוקן את המקרר, לנתקו ולהשאירו פתוח". לא נראה שיש איזו שהיא פעולה שעל האפוטרופוס לעשות שהמחבר לא חשב עליה לדקדוקיה המפורטים.

הספר הוא בעיקרו מדריך מעשי והמחבר עמד על כך בכבוד, אולם שתי נקודות חסרות לנו בו. הראשונה היא ההיבט הבינלאומי. תמיד טוב לדעת על המתרחש בשיטות משפט אחרות, אך בענייננו אין מדובר רק בצד העיוני. ישנם רבים בישראל שהם עולים חדשים ולא מועט אנשים הגיעו אליה בגיל מבוגר. האם יש סמכות כלשהי לאפוטרופוס שמונה בישראל על רכושו של החסוי בארצות שמעבר לים? האם הוא צריך לאשר זאת בבית המשפט של אותה מדינה שבה מצוי רכושו של החסוי? ובכלל איזו מדינה היא הפורום הנכון לבקשה הראשונית לאפוטרופוסות? אין בספר התייחסות לשאלות מעשיות מעין אלו וחבל.

הנקודה השנייה היא החוסר במידע ברור. הספר מביא מספר נתונים על פיהם מתמנים כל שנה כעשרת אלפים אפוטרופסים וסה"כ יש כארבעים ושלושה אלף תיקים בפיקוח האפוטרופוס הכללי. אך הנתונים המצויינים הם מיושנים יחסית (החדשים ביותר מתייחסים לשנת 2010). נכון הוא שהמחקר מעשי בעיקרו, אולם נתונים על המצב העכשווי יכולים לעזור לנו בהבנת התופעה בפועל.

צריכים אנו לקחת בחשבון שכל המחקרים הדמוגרפיים מצביעים על כך שהצורך באפוטרופסות צפוי לעלות משמעותית. המציאות היא שבדור האחרון הצליח הגזע האנושי להאריך את ממוצע אורך החיים בשנים רבות. הבעיה היא שלא הצלחנו לחזק את היכולת המנטלית באותה רמה. חולים שבעבר לא שרדו אפילו שבוע אחד חיים היום שנים ארוכות. אולם מחלתם משפיעה רבות וקשות על כישוריהם המנטליים. ההנחה המקובלת לצערנו היא שבעתיד הנראה לעיין אנו צפויים לעלייה ואולי אפילו דרמטית בצורך באפוטרופסים מיומנים ככל האפשר.

המחבר עו"ד משה בן דוד הוא עורך דין המתמחה באפוטרופסות, בייצוג תאגידי אפוטרופסות, ובייצוג אפוטרופסים וחסויים. הוא עוסק בכך עשרות שנים בכל הערכאות האפשריות. ניסיונו העשיר בשטח הביאו למסקנה שאין חומר מספק לעוסקים בתחום ומכאן ספרנו זה. הספר מתמקד אומנם בשאלות פרקטיות ולכן אין בו כל התייחסות ביקורתית לדין הקיים, אולם המחבר מבטיח לנו כי הוא מתעתד לכתוב ספר מחקרי-ביקורתי שיעסוק יותר בתיאוריה ובמצב המשפטי הראוי. אין לנו אלא לקוות כי יעמוד במהרה בהבטחה זו.

מומלץ לכל העוסקים בתחום האפוטרופסות. הן לעוסקים בכך במסגרת מקצועם והן לאלו שמצאו עצמם (לעתים בעל כורחם) אפוטרופסים לבן משפחה אחד בלבד. אלו ואלו יצאו נשכרים מהעיון בספר.

המציאות היא שבדור האחרון הצליח הגזע האנושי להאריך את ממוצע אורך החיים בשנים רבות. הבעיה היא שלא הצלחנו לחזק את היכולת המנטלית באותה רמה
